

שאלה י.

האם מותר לנער מכלואי הגיטו להניח תפילין קודם י"ג שנה

שאלה : כשהיינו בעמק הבכא בגיא ההריגה נוכחנו לדעת שכל עיקר כונת הגרמנים הארורים ימ"ש היתה למחות מאתנו את צלם אלקים ולהראות לפני העולם כולו שהיהודים אינם בכלל המין האנושי וכבהמות נדמו שכל שופך דמם ינקה ואין עליו חטא, וכדי להקל עליהם את עבודת השמד והכליה הם התאמצו להכניס לתוך לבות כלואי הגיטו יושבי חושך וצלמות, רוח עוועים ויאוש ולדכא אצל הכלואים כל רגש של תוחלת ותקוה להצלה כדי שיהיו כצאן למבח יובל.

לזאת קבלתי על עצמי לאזור כגבר חלצי, לחזק רוח נדכאים ונשברים ולחבש עצבותם, לעודדם ולאמצם ולהפיה כהם זיק של בטחון שה' אלקי ישראל ישוב מחרון אפו וקולנו ישמע ויחון ולא יששנו ביד אויבינו למחות את שמנו ומן השמים יביט ויראה ויעשה חסד עמנו ולא יאחר ישועתנו ופדות נפשנו.

ארגנתי לזאת, תפארת בחורים" ואספתי בחורי חמד גדולים וקטנים, כדי ללמדם בינה ודעת תורה ויראה טהורה, ולנטוע בתוכם חיי עולם ולשים בלבם אהבתו ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

ובין תלמידי, תפארת בחורים" הללו, הצטיין נער אחד ממשפחת שערעשעווסקי שבקובנה שהסמסר בכל מאודו ונפשו ללמוד

שאלות ותשובות ממעמקים, חלק ה' צח

התורה, ולמרות שעדיין לא הגיע למצוות, בכל זאת היה חדור אהבה ויראה כזקן ורגיל והיה מדקדק במצוות כגדול שהגיע לכלל שנותיו.

והנה אז נשאלתי מכן יקיר זה, אם מותר לו להקדים מצות הנחת תפילין אף על פי שעדיין לא הגיע לגיל של י"ג שנה, שהרי מי יודע מה ילד יום כשהצרות מתחדשים עלינו לבקרים והגרמנים האכזרים שאנו נתונים בידם הלא שופכים את כל אפם וחמתם במיוחד על ילדי ישראל מדי פעם בפעם כידוע, ואם כן מי יודע אם יזכה להגיע לגיל של י"ג שנה ולקיים מצוה גדולה זו של הנחת תפילין, כי שמא נגזר עליו שיספה ב"קידער אקציאן" שהגרמנים הארורים ימ"ש מעבירים לעתים קרובות, ולזאת עז רצונו להקדים בקיום מצוה גדולה זו כל זמן שעדיין נמצא בחיים, למרות שעדיין לא הגיע לגיל של י"ג שנה.

כששמעתי מילד שעשועים זה את דבר שאלתו נזלו עיני דמעות ואמרתי בלבי את דברי הקינה שקונן ירמיהו הנביא בשעתו — מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבכה יומם ולילה את חללי בת עמי — כי עלה מות בחלונינו בא בארמנותינו להכרית עולל מחוץ בחורים מרחובות.

תשובה: בסוכה (מב.) גרסינן, תנו רבנן קטן היודע לנענע, חייב בלולב. להתעטף, חייב בציצית. לשמור תפילין (שלא יכנוס בהן לבית הכסא רש"י) אביו לוקח לו תפילין, יודע לדבר, אביו לומדו תורה וקריאת שמע כו'. לשמור גופו, אוכלין על גופו טהרות. לשמור את ידיו, אוכלין על ידיו טהרות כו'. היודע לפרוס כפיו, חולקין לו תרומה בבית הגרנות (ומשיודע לפרוס כפיו ופורס בצבור הכל יודעים שהביא שתי שערות שאין קטן פורס כפיו כדאמרין במגילה (דף כו.) הלכך חולקין לו, רש"י). היודע לשחוט, אוכלין משחיטתו כו', עיי"ש.

ובמור או"ח סימן ל"ז פסק, קטן היודע לשמור תפילין אביו חייב לקנות לו תפילין לחנכו.

וכתב על זה הב"י, ברייתא בס"פ לולב הגזול (מב.) ופירש"י לשמור תפילין, שלא יכנס בהם לב"ה ובס"ה כתב דהיינו שיהא נקי לשמור אותם כאלישע בעל כנפים כלומר שלא ישן בהם ולא יפיח בהם וכ"כ סמ"ק. כתב העיטור מסתברא לן דהאי קטן גדול בן י"ג שנה ויום אחד והביא ראיה לדבריו ואינה כדאי להוציא הברייתא מפשוטה דמשמע דקטן ממש קאמר וכן דעת כל הפוסקים שכתבו קטן סתם דמשמע דבקטן ממש מיירי.

ועיי"ש בדרכי משה אות ב' שהגיה, והמנהג כדברי בה"ע שאין הקטנים מניחין תפילין עד שיהא בר מצוה דהיינו בן י"ג שנים ויום אחד.

וכן הגיה גם כן בשו"ע, עיי"ש בשו"ע אר"ח בס"י ל"ז סעיף ג' שפסק המחבר, קטן היודע לשמור תפילין בטהרה שלא ישן בהם ולא יפיח בהם (הג"ה) ושלא ליכנס בהן לבית הכסא (רש"י פ' לולב הגזול) חייב אביו לקנות לו תפילין לחנכו (הגה וי"א דהאי קטן דוקא שהוא בן י"ג שנים ויום אחד) (בעל העיטור) וכן נהגו ואין לשנות (דברי עצמו).

ובמגן אברהם שם ס"ק ד' כתב על דברי הרמ"א הללו, וי"א דוקא, וקודם לכן אין מניחין ר"מ) ועכשיו נהגו להניח ב' או ג' חדשים קודם הזמן.

ע"ש בב"ר שכתב, קטן היודע לשמור תפילין אביו חייב לקנות לו תפילין לחנכו, ברייתא ס"פ לולב הגזול קטן היודע לנענע חיים בלולב כו' ופירש"י חייב בלולב לחנכו מדבריהם עכ"ל ופירש כך בלולב דתני ברישא וה"ה בציצית ותפילין דאינו חייב אלא לחנכו מדבריהם וכ"כ במרדכי סוף ה' קטנות כו' ומשמע ודאי דבקטן ממש קאמר דומיא דלולב וציצית ואפ"ה כיון דיודע לשמור תפילין שלא יכנס בהם לב"ה ושלא ישן בהם ושלא יפיח בהם אביו חייב לחנכו לקנות לו תפילין ומשמע ודאי נמי דמדאורייתא פטור מתפילין אפילו יודע לשמור תפילין כו' אבל אם הוא בן י"ג שנה ויום אחד הוא בעצמו חייב לקנות לו תפילין כי היכא דחייב בכל מ"ע מן התורה כו', וז"ל ב"י, כתב העיטור מסתברא לן דהאי קטן גדול בן י"ג שנים ויום אחד הוא והביא ראיה לדבריו ואינו כדאי להוציא הברייתא מפשוטה דמשמע דבקטן ממש איירי עכ"ל, וכן תופסים התו' בפשיטות בפרק מי שמתו (דף כ"ה) בד"ה

וקטנים דבקטן ממש שהגיע לחינוך קאמר והכי נקטינו, דבקטן הלומד תלמוד אפילו אינו אלא בן י"ג שנה היודע לשמור תפיליו אביו חייב לקנות לו תפילין וכך נהגו, אבל בהגהת ש"ע השיג על ב"י ואמר דנהגו בהעיטור ואין לשנות, ותימא הוא דפסק כהעיטור במקום שחולקים עליו כל הפוסקים, ומ"ש דכן נהגו אפשר דלא נהגו כך אלא רובא דעלמא שאינן יודעים לשמור עצמן שלא יפיח בהן דבדידהו ודאי אסור אפילו היה בן י"ג שנה, אלא שאי אפשר לתקן פירצה זו, אבל בקטן הלומד תלמוד היודע לשמור עצמו שלא יפיח בהן כ"ש שיודע שלא יישן בהם ושלא יכנס בהן לב"ה אביו חייב לקנות לו תפילין לחנכו מדבריהם ודלא כהרב בהגהתו דאוסר כנפע"ד, עכ"ל הב"ח שם עיי"ש היטב בכל דבריו.

והנה מה שכתב שם הב"ח «בפרק מי שמתו (דף כ"ה) בד"ה קטנים», ודאי שטעות המדפיס הוא, וצריך להיות (דף כ' ע"א), ועי' גם כן בתוס' שם בסוכה מב.) בד"ה היודע מש"כ שם.

ועי' בספר שולחן גבוה בסימן ל"ז סק"ה שכתב, שבעיר גדולה של חכמים וסופרים שאלוניקי, שישבו בה גאוני עולם כמהריב"ל ומהרשד"ם ומהרש"ך וכיו"ב דור אחר דור, נהגו כדעת הב"י לחנך את בניהם שנה או שנתים קודם שיגיעו לי"ג שנה, ולא חששו לסברת בעל העיטור והרמ"א, כי מי ישמע להם נגד דעת כל הפוסקים.

וראייתי בשו"ת יד יצחק ח"א סימן קע"א מה שהשיב לשואל אחד וז"ל, שאף שהטעם של החסידים הנמנעים מחינוך קודם י"ג שנה משום מעלת קדושת התפילין פן יישן בהם וכו' מכל מקום יש לסמוך על הב"ח וסיעתו שלא לבטל מצות חינוך בפרט שרוב הילדים שלנו לומדים דיני תפילין ויודעים איך להתנהג עמהם, לכן אל ישנה מעלתו ממנהג הב"ח, בפרט שמובטחני שבנו עוסק בש"ס ומתחנך בדרכי היראה ומשגיח עליו בעינא פקיתא בודאי שיהיה זהיר בכל הצורך ע"כ שם.

היוצא לנו מכל המובא שבנידון דידן מיתלא באשלי רברבי, דאף שבעל העיטור אית ליה שאין הקטנים מניחין תפילין עד בר מצוה דהיינו

עד י"ג שנה ויום אחד, וגם הרמ"א החזיק בשיטתו, וכתב שאין לשנות בזה. מכל מקום הרי הב"י והב"ח לא סבירא להו הכי ואי להו דאף על פי שמן התורה קטן פטור מתפילין דומיא דכל מ"ע שבתורה שהקטנים פטורין בהן, מכל מקום מצד דין חינוך ודאי דיש לחנכם בזה, ואם הם יודעים לשמור עצמם להתנהג עם התפילין בקדושה שלא לישן בהם וכו', יש להרגילם להניח תפילין מטעם חינוך.

ואם כן בנידון שאלתנו שילד שעשועים זה שנפשו חשקה לזכות לקיים מצוה גדולה זו של הנחת תפילין כי חרשש פן לא יזכה לקיים אותה, כי שמא יקבע גורלו עם אלפי ילדי ישראל שיוכרעו לטבח על ידי הצר הצורר הגרמני ימ"ש, ודאי שיש להרשות לו להניח תפילין ולסמוך על דעת הב"י והב"ח המתירים להניח תפילין לקטנים לפני שהגיעו לגיל בר מצוה, ובן יקיר זה בהיותו ירא וחרד ותלמודו בידו ודאי שיהרר כשיניח את התפילין להיות בקדושה וטהרה כדין, ולא עוד אלא שבעוד ג' חדשים יהיה בן י"ג שנה, ודאי יש לנהוג בזה כמו שכתב המג"א שהבאתי לעיל, שעכשיו נהגו להניח ב' או ג' חדשים קודם הזמן, וכן הוא גם כן באליהו רבה.

וכן עשיתי הלכה למעשה שהוריתי לו שמותר לו להניח תפילין אף שעדיין קטן הוא, אלא שהזהרתי אותו שבמקום שלא יהיה מנין בלעדו, שיתדיע לתם שעדיין קטן הוא ואין לצרפו למנין למרות שהוא מניח תפילין.

ואכן לבו ניבא לו לבן יקיר זה כשבא לשאול את שאלתו ממני שהוא רוצה לקיים מצות תפילין כי הוא חושש שמא לא יזכה לקיימה מפני שלא יגיע לכלל שנים, וכן באמת היה למרבה הכאב והצער, כי ביום ג' ניסן שנת תש"ד בעת שהגרמנים הארורים ימ"ש העבירו "קינדער אַקציאָן", נלקח גם הוא עם המוני ילדי ישראל לתורג.

על אלה אני בוכיה עיני יורדה מים כי רחק ממני מנחם משיב נפשי, חיו בני שוממים גבר אויב.

שאלות ותשובות ממעמקים, חלק ה' צט

ואז הפלתי תחינה ותפלה לפני אב הרחמים שוכן מרומים, שתבוא כל רעתם של הצוררים הגרמנים לפניו, שיעולל למו כאשר עוללו לנו ולבנינו המסולאים בפז, להרוג ולאבד ולמכה ולחרפה, תשים להם גמולם ה' כמשעה ידיהם, תרדוף אותם באף ותשמידם מתחת שמי ה'.